

ВІДГУК

офіційної опонентки, кандидатки економічних наук, доцентки, доцентки кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Корнилюк Анни Валентинівни

на дисертаційну роботу

Хоменко Лілії Миколаївни

на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові», виконану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми дисертаційного дослідження організаційно-економічних засад функціонування малих та середніх підприємств служби крові обумовлена низкою ключових факторів. Так, зокрема малі та середні підприємства служби крові відіграють критичну роль у забезпеченні охорони здоров'я населення. Забезпечення достатньої кількості якісної донорської крові та її компонентів є важливою умовою для успішного лікування пацієнтів, проведення хірургічних втручань, терапії онкологічних хворих та багатьох інших медичних процедур. Особливого значення ефективність роботи підприємств служби крові набуває в період війни, адже швидке переливання компонентів крові дозволяє врятувати життя при травмах, при великих крововтратах тощо.

Важливість дослідження також підкріплюється зростаючою потребою в компонентах донорської крові в умовах сучасних медичних реалій, де постійно збільшується кількість пацієнтів, що потребують переливання компонентів крові. Крім того, малі та середні підприємства служби крові стикаються з низкою організаційних та економічних викликів, таких як фінансова нестабільність, недостатність інвестицій та необхідність впровадження новітніх технологій для забезпечення якості та безпеки крові.

Ефективне функціонування підприємств служби крові сприяє економічній стабільності та розвитку сектора охорони здоров'я, дозволяючи оптимізувати витрати та забезпечити високу якість послуг. **Економічні вигоди для держави від ефективного функціонування малих та середніх підприємств служби крові пов'язані зі зниженням виплат по тимчасовій непрацездатності та інвалідності. Також здорове населення може забезпечити більший рівень ВВП в масштабі країни.**

Дослідження спрямоване на розробку рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів, підвищення ефективності функціонування підприємств та забезпечення їх сталого розвитку, що є надзвичайно важливим для задоволення медичних потреб населення та покращення загального рівня охорони здоров'я в країні.

Зазначене вище обумовлює актуальність і перспективність теми дисертаційного дослідження, яке сфокусовано на поглибленні теоретико-методичних підходів до обґрунтування ролі та місця малих та середніх підприємств служби крові в системі охорони здоров'я, а також розробці ефективних організаційно-економічних інструментів для забезпечення їх розвитку та

підвищення ефективності функціонування. Результати дослідження сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку, забезпечуючи підвищення якості медичних послуг, покращання управлінських процесів та економічної стабільності підприємств служби крові.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертаційна робота Хоменко Л.М. відповідає науковим програмам, фундаментальним і прикладним дослідженням та виконана у межах трьох науково-дослідних робіт Сумського державного університету: «Вплив COVID-19 на трансформацію системи медико-соціального забезпечення населення: економічні, фінансово-бюджетні, інституційно-політичні детермінанти» (№ДР 0122U000781), де авторкою визначено перелік стратегічних рішень щодо удосконалення функціонування національної служби крові в системі медико-соціального забезпечення населення; «Соціально-економічне відновлення після COVID-19: моделювання наслідків для макроекономічної стабільності, національної безпеки та резильєнтності громад» (№ДР 0122U000778), у межах якої було досліджено роль функціонування підприємств служби крові у контексті подолання наслідків пандемії COVID-19 та посилення резистентності системи громадського здоров'я до деструктивного впливу подібних загроз у майбутньому; «Когнітивна модель комерціалізації інновацій в умовах Індустрії 4.0: захист інтелектуального капіталу, маркетинг та комунікації» (№ДР 0122U000780), під час виконання якої дисертанткою було визначено перелік ключових факторів, що впливають на інтенсифікацію комерціалізації інновацій як складової загальної стратегії розвитку підприємств служби крові. Окрім того, робота виконувалась в рамках реалізації освітньо-наукового проєкту Модуль Жана Моне «Здорова економіка та політика її реалізації: європейські цінності для України» (101047530 – HEPE4U – ERASMUS-JMO-2021-HEI-TCH-RSCH), де було запропоновано науково-методичний підхід до стимулювання здорової поведінки населення з акцентом на мотивації донорства.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації, мають високий рівень обґрунтованості та достовірності. Це досягнуто завдяки ретельному і систематичному дослідженню, яке відповідає поставленим меті та завданням. Структура роботи є логічною, а зміст – послідовним. Кожен етап дослідження супроводжується проміжними результатами, їх аналізом, а також відповідними висновками та пропозиціями, що візуалізуються за допомогою графіків та таблиць.

Обґрунтованість наукових результатів підтверджується широким спектром проаналізованих вітчизняних та зарубіжних наукових праць, статистичних даних та інших джерел. Інформаційно-фактологічною базою дослідження стали статистичні дані служби крові України, Державної служби статистики України, аналітичні огляди міжнародних організацій, зокрема ОЕСД, Євростату, Світового банку, закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; первинна документація й інформація з офіційних інтернет-

ресурсів підприємств служби крові, наукові праці вітчизняних та закордонних дослідників, які є офіційними та достовірними.

Під час написання дисертаційної роботи Хоменко Л. М. вдало поєднано загальнонаукові методи: наукової абстракції, аналіз, синтез, індукції, дедукції, узагальнення, порівняння, та спеціальні методи дослідження: зокрема, бібліометричний аналіз за допомогою програмних продуктів VOSViewer 1.6.20.0, Bibliometrix, інструментарію Scopus Tools Analysis, Web of Science Analyze Results та Biblioshiny, метод головних компонент, кластерний аналіз, кореляційний аналіз, компаративний аналіз, метод аналізу множинної відповідності (MCA), статистичний аналіз за допомогою Statistica 10 та MS Excel. Використання цих методів і інструментів забезпечує високий рівень достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі.

4. Новизна дослідження та одержаних результатів

Проведений аналіз змісту дисертації Хоменко Л.М., зокрема наукових гіпотез, результатів, висновків та пропозицій, дає підстави стверджувати що робота містить ряд важливих теоретичних та науково-методичних положень щодо удосконалення організаційно-економічних підходів до функціонування діяльності малих та середніх підприємств служби крові, які характеризуються науковою новизною.

У роботі (стор. 47) досліджено структурно-функціональне середовище формування та розвитку теорії функціонування малих та середніх підприємств служби крові, що на відмінну від існуючих підходів здійснено шляхом системного поєднання бенчмаркінг інструментарію та бібліометричного аналізу. Це дозволило виявити закономірності розвитку наукових досліджень з питань функціонування підприємств служби крові у таких вимірах: еволюційно-часовий, просторовий та за рівнем тісноти зв'язків.

З метою формування заходів щодо оптимізації безпекових, управлінських, інформаційних та економічних детермінант ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові, в роботі сформовано теоретико-методичний підхід до формування складових комплексу маркетингу малих та середніх підприємств служби крові (стор. 128), що, на відміну від існуючих, узгоджений із цільовими аудиторіями.

Наукову цінність становить удосконалений авторкою науково-методичний підхід до розрахунку інтегрального індексу ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові (стор. 140). На відміну від існуючих, даний підхід дозволяє врахувати безпекову, інформаційну, управлінську, економічну детермінанти, які є ключовими для ефективного функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Це, у свою чергу, забезпечує підвищену точність у визначенні стану об'єкта оцінювання та дозволяє обґрунтувати пріоритетні напрямки розвитку підприємств служби крові. В результаті стає можливим запропонувати відповідні управлінські рішення, адаптовані до поточного стану функціонування підприємств.

Заслуговує особливої уваги удосконалений дисертанткою науково-методичний підхід до гармонізації компонентів менеджменту малих і середніх підприємств служби крові шляхом врахування актуальних проблем галузі,

стратегічних цілей та підцілей, цільових аудиторій та елементів комплексу маркетингу (стор. 125–126). Перевагою даного підходу є забезпечення комплексного та збалансованого управління підприємствами служби крові з урахуванням специфіки їх діяльності та потреб різних груп стейкхолдерів.

У дисертаційній роботі суттєво поглиблено теоретико-методичний підхід до формування концептуальної схеми функціонування малих та середніх підприємств служби крові (стор. 119). Особливістю даного підходу є те, що він дозволяє підвищити ефективність роботи малих та середніх підприємств служби крові за рахунок орієнтації на покращення безпекової, інформаційної, управлінської, економічної детермінант, узгодження із бізнес-процесами та принципами управління, а також врахування специфічних особливостей об'єкта підприємницької діяльності.

Науковий і практичний інтерес мають пропозиції авторки щодо формування дорожньої карти вдосконалення функціонування малих та середніх підприємств служби крові (стор. 201), які враховують світові практики запровадження моделей поетапного впровадження та локалізації заходів з підвищення ефективності функціонування підприємств служби крові. Це дозволяє визначити перелік основних стейкхолдерів бізнес-процесів малих та середніх підприємств служби крові (заготівля, обробка, зберігання, карантинізація та розподіл) та створює передумови реалізації конкретних заходів із забезпечення основних детермінант їх функціонування.

Ці досягнення є важливим внеском у практичну та теоретичну базу управління малими і середніми підприємствами служби крові, сприяючи їхньому стабільному розвитку та покращенню якості надання медичних послуг.

5. Достовірність положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації

Достовірність представлених у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів. Всі етапи дослідження включають в себе комплексну обробку даних та статистичний аналіз, що гарантує об'єктивність та точність отриманих результатів. Кожен висновок і рекомендація підкріплені конкретними прикладами та доказами з реальної практики функціонування сучасних медичних установ. Додатково усі використані джерела належним чином документовані та мають належне наукове підґрунтя, що забезпечує наукову достовірність і надійність роботи.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача

Основні положення дисертації опубліковано у 20 наукових працях загальним обсягом 30,17 друкованих аркушів, з яких особисто авторці належить 11,24 друкованих аркушів. Серед цих праць – 2 монографії, 1 розділ у колективній монографії, 8 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз (зокрема, 1 стаття у виданні, що індексується базою даних Web of Science), та 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

У наукових публікаціях здобувачки у співавторстві особистий внесок висвітлено у повному обсязі. За якісним і кількісним складом опубліковані наукові

праці відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скачування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

7. Апробація одержаних результатів

Основні напрацювання Хоменко Л.М. пройшли апробацію та одержали позитивну оцінку на 8 міжнародних наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених імені професора Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2020 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми маркетингового менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (Луцьк, 2020 р.), Міжнародній науковій онлайн конференції «Innovation, Social and Economic Challenges» (м. Суми, 2020 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції "Бренд-менеджмент: маркетингові технології" (м. Київ, 2020 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції (м. Мадрид, Іспанія, 2021 р.), Міжнародній міждисциплінарній науковій конференції «Digitalisation and Sustainability for Development Management: Economic, Social, and Ecological Aspects» (м. Лондон, Великобританія, 2021 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (Запоріжжя, 2022 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції (Одеса, 2023 р.).

8. Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційної роботи

Значущість результатів дисертаційного дослідження, проведеного Хоменко Л. М., полягає у можливості застосування поглиблених організаційно-економічних засад функціонування малих та середніх підприємств служби крові задля досягнення Цілей сталого розвитку як під час подальших наукових досліджень, так і у практичній діяльності.

Основні наукові положення було доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що можуть бути використані органами державної та місцевої влади – при розробленні програм з популяризації здорового способу життя, добровільного донорства крові, первинної профілактики інфекційних захворювань, впровадження енергозберігаючих технологій та використання відновлюваних джерел енергії; професійними асоціаціями та спілками – при формуванні програм просування з метою популяризації добровільного безоплатного донорства крові; малими та середніми підприємствами служби крові – у процесі реструктуризації підприємств та управління їх діяльністю.

Одержані результати оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові використовується банком крові КНП СОР «Сумська обласна клінічна лікарня» (довідка № 1 від 27.05.2024) при виборі партнерів серед центрів крові для співпраці.

Результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін «Фармацевтичний маркетинг» та «Паблік рилейшнз» для здобувачів вищої освіти

за освітньою програмою 075 «Маркетинг» освітнього ступеня бакалавр (акт від 27.05.2024 року).

9. Оцінка змісту дисертації та її завершеності в цілому

Дисертація на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові» складається з 248 сторінок, з яких основний текст займає 193 сторінки. Загальна структура роботи відповідає встановленим нормативним вимогам і включає анотацію, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (208 найменувань), а також додатки, що містять вхідні дані, список опублікованих праць авторки та довідки про впровадження.

У вступі здобувачкою обґрунтовано актуальність обраної теми, аргументуючи необхідність поглиблення теоретико-методичних засад функціонування малих та середніх підприємств служби крові; визначено мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження.

Перший розділ дисертаційного дослідження присвячено детальному аналізу теоретичних основ функціонування малих та середніх підприємств служби крові. У першому підрозділі авторкою проведено аналіз розвитку і сучасного стану наукових досліджень у сфері функціонування малих та середніх підприємств служби крові; проаналізовано зростаючий суспільний інтерес до даної проблематики. Використовуючи інструментарій VOSviewer та Bibliometrix були побудовані візуалізаційні карти у просторовому, еволюційно-часовому вимірах та за рівнем тісноти понятійного апарату наукових досліджень на основі даних наукометричних баз Scopus та Web of Science. У другому підрозділі здобувачкою досліджено сучасний стан служби крові України, на основі чого встановлено зниження ефективності функціонування більшості підприємств служби крові та галузі в цілому. На основі проблем, з якими стикаються малі та середні підприємства служби крові, виділено детермінанти функціонування підприємств служби крові: безпекову, інформаційну, управлінську, економічну, які охоплюють різні аспекти діяльності підприємства та дозволяють комплексно оцінити ефективність їх функціонування в динаміці та порівняно з іншими. У третьому підрозділі були описані маркетингові аспекти функціонування малих та середніх підприємств служби крові, сформовано теоретико-методичний підхід до формування складових комплексу маркетингу на основі 7P, який включає складові: product, price, promotion, place, people, process, physical evidence.

Другий розділ дисертаційної роботи охоплює методичні засади управління малими та середніми підприємствами служби крові. У першому підрозділі дисертанткою розроблено теоретико-методичний підхід до формування концептуальної схеми функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Другий підрозділ зосереджений на засадах управління малими та середніми підприємствами служби крові та формуванні науково-методичного підходу до гармонізації компонентів менеджменту малих і середніх підприємств служби крові із врахуванням актуальних проблеми галузі, стратегічних цілей та підцілей, цільових сегментів та елементів комплексу маркетингу. У третьому підрозділі розроблено методичний інструментарій інтегрального оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові. Здобувачка

пропонує комплексну систему показників та критеріїв, які дозволяють об'єктивно оцінити результати діяльності підприємств та визначити напрями для їх подальшого розвитку.

Третій розділ дисертації присвячено практичним аспектам підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові. У першому підрозділі дисертанткою здійснено оцінювання рівня ефективності функціонування Сумського обласного центру служби крові та Харківського обласного центру служби крові. Другий підрозділ містить обґрунтування заходів, спрямованих на підвищення ефективності проаналізованих малих та середніх підприємств служби крові. Запропоновано ряд заходів за основними детермінантами (інформаційна, безпекова, управлінська, економічна), які можуть бути застосовані для покращення роботи підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку. У третьому підрозділі розроблено дорожню карту впровадження заходів, спрямованих на удосконалення функціонування малих та середніх підприємств служби крові України із детальним описом етапів та послідовності дій, необхідних для реалізації запропонованих заходів.

У висновках дисертаційної роботи чітко і лаконічно висвітлено і упорядковано отримані наукові результати, що підтверджують досягнення визначеної мети та завдань дослідження.

10. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертації Хоменко Л.М. на наявність ознак академічного плагіату було встановлено, що посилання на джерела текстового та ілюстративного запозичення є коректними; навмисного спотворення або недобросовісного використання матеріалу не виявлено. Таким чином, можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

11. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Загалом враження від дисертації Хоменко Л.М. є позитивним, принципів недоліків щодо структури роботи, обсягу, змісту, обґрунтованості результатів, теоретичного і практичного значення не виявлено. У той же час слід звернути увагу на деякі дискусійні моменти:

1. У пункті 1.1 (стор. 38) в описі даних, відображених на рис. 1.2 наведені дані щодо коефіцієнта настрою постів щодо потреби в донорах крові у розрізі нейтральних, позитивних та негативних. Проте у тексті відсутнє пояснення щодо критеріїв поділу аналізованих відгуків на такі категорії.

2. Також у пункті 1.1 авторкою проведено ґрунтовне дослідження наукових праць за тематикою дисертації та їхніх характеристик, зокрема за часом публікації, авторами, назвами журналів, країнами публікацій тощо). Натомість власне змісту досліджень присвячена лише табл. 1.5. (стор. 43). Вважаємо, що доцільно було би більше уваги приділити саме науковим результатам цих праць, аніж аналізу формальних характеристик наведених досліджень.

3. У табл. 1.11 (стор. 59) і далі в таблицях, що містять дані щодо показників функціонування підприємств служби крові в Україні за досліджуваний період, автор вказує, що дані за 2022-2023 рр. отримані методом екстраполяції. Проте

невідомо чи враховувався при цьому фактор повномасштабної війни, який ймовірно вплинув на показники таких підприємств. Наприклад, у табл. 1.12 спостерігається різке скорочення фактичних об'ємів заготівлі крові з 182 тис. л у 2021 р. до 118 тис. л у 2023 р., тому така екстраполяція вимагає додаткового обґрунтування в умовах зростання попиту через наслідки повномасштабної війни.

4. У пункті 1.2 (стор. 71) авторкою здійснено систематизацію основних детермінант функціонування малих та середніх підприємств служби крові: безпекова, управлінська, інформаційна, економічна, виробнича, політична. Схвально оцінюючи системність здійснених узагальнень, відмітимо, що робота значно б виграла за умови надання пояснень щодо наявності проблеми «відсутність достатньої бази постійних донорів» одразу у декількох групах. Аналогічне стосується типу проблеми «Відсутність належної популяризації добровільного донорства з боку держави» в управлінській та інформаційній детермінантах.

5. У табл. 2.3 (стор. 127) у факторі сегментації Вік викликає доцільність виокремлення окремої категорії «пенсіонери та безробітні», яка на пряму не відноситься до віку населення.

6. У п. 3.1 автором детально розглянуто питання функціонування підприємств служби крові Сумського та Харківського ОЦСК, проте робота значно виграла б від пояснення причин зміни досліджуваних показників, а не лише констатації факту їх зміни. Крім того, частки продажів зовнішнім клієнтам у структурі продажів цих 2 підприємств різко відрізняються у 2022-2023 рр., що потенційно може вказувати на різні підходи до управління бізнес-процесами, а отже і потребу у різних рекомендаціях для покращення діяльності ОЦСК.

7. Для забезпечення відповідності дисертаційної роботи сучасним світовим орієнтирам при представленні дорожньої карти запровадження заходів щодо підвищення ефективності функціонування малих та середніх підприємств служби крові (стор. 201) було б доцільно показати зв'язок пропонованих бізнес-процесів малих та середніх підприємств служби крові з цілями Сталого розвитку, ухваленими Організацією Об'єднаних Націй.

Проте, зазначені вище зауваження носять дискусійний і рекомендаційний характер, не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи та не ставлять під сумнів високий рівень проведеного авторкою наукового дослідження.

12. Загальний висновок дисертаційної роботи та її відповідність установам вимогам

Дисертація Хоменко Лілії Миколаївни на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові», яка виконана в Сумському державному університеті, є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, що містить наукову новизну, має теоретичне та практичне значення. Достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження підтверджується фактичними висновками, отриманими на основі застосування сучасних методів наукового дослідження.

Дисертація Хоменко Лілії Миколаївни на тему «Організаційно-економічні засади функціонування малих та середніх підприємств служби крові» відповідає рівню наукової кваліфікації здобувача спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка – Хоменко Лілія Миколаївна, – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу Київського національного
економічного університету імені Вадима
Гетьмана

Анна КОРНИЛЮК

Засвідчую
Начальник відділу кадрів
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана
"23" 08 2024 р.